II. Makroekonomik Görünüm

II.1 Uluslararası Gelişmeler

Gelişmiş ülke merkez bankalarının faiz indirimleri sonrasında küresel büyümeye yönelik beklentilerde kademeli bir iyileşme görülmüştür.

Parasal sıkılığın artırıldığı dönemde küresel ekonomide büyüme oranları yataya yakın bir patikada hareket etmiştir. Gelişmiş ülkelerde (GÜ) politika faiz indirimlerinin başlaması sonrasında küresel büyüme beklentilerinde artış olmuştur (Grafik II.1.1). Diğer taraftan, imalat sanayi satın alma yöneticileri endeksleri (PMI), son dönemde bir miktar yükselmesine karşın, eşik değer olan 50 seviyesinin altındaki seyrine devam etmiştir (Grafik II.1.2). ABD'nin büyüme görünümü açısından diğer GÜ'lerden olumlu ayrıştığı ve Euro Bölgesi büyüme tahminlerinin aşağı yönlü güncellendiği görülmektedir. GÜ'lerde parasal gevşeme dönemine girilmesi ile 2025 yıl sonu küresel GSYİH tahminlerinde kademeli toparlanma izlenirken, büyüme oranlarında gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) ilk sıralarda yer almaya devam etmektedir (Grafik II.1.3).

Grafik II.1.1: Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

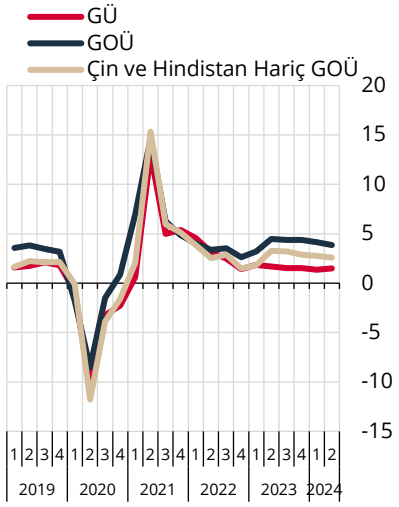

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 2024Ç2

Grafik II.1.2: İmalat Sanayi PMI (Endeks)

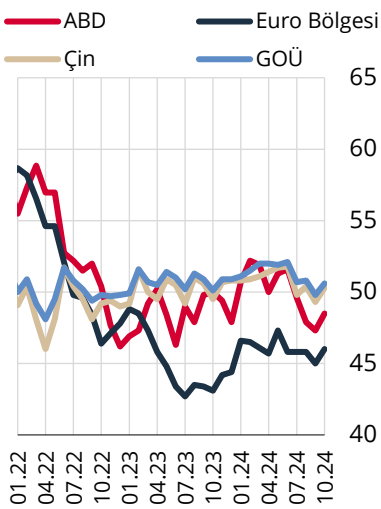

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 10.24

Grafik II.1.3: Reel GSYİH Tahminleri ve Tahmin Değişimleri (Yıllık, 2023=100; % Fark, Sol E.)

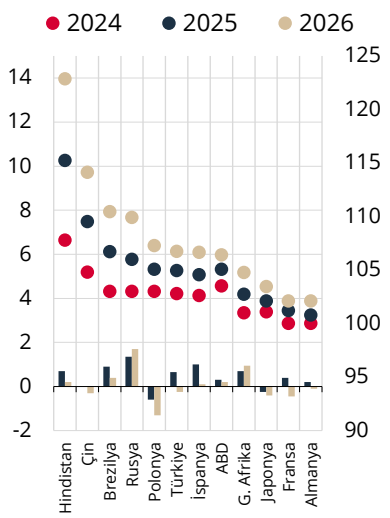

Kaynak: Bloomberg

Dipnot: GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka ve İsrail yer alırken, GOÜ'ler arasında Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Türkiye, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Arjantin, Tayland, Malezya, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya, Filipinler, Ukrayna, Şili, Peru ve Fas bulunmaktadır. Grafik II.1.3'te, Hindistan mali yılı diğer ülke mali yıllarından farklı döneme sahip olduğundan, Bloomberg verisinde Dünya Bankası yöntemi esas alınmıştır. Grafik II.1.3'teki sütun grafikler güncel tahminler ile Mayıs 2024 tahminleri arasındaki farkı göstermektedir.

Gelişmiş ülkelerde enflasyon görünümü iyileşirken, parasal sıkılık düzeyi temkinli bir şekilde azaltılmaktadır.

GÜ'lerde enflasyon hedef yüzde 2'ye yakınsarken, gelişmekte olan ülkelerde hedef değer yüzde 3,5'in bir miktar üzerinde seyretmektedir (Grafik II.1.4). Küresel ekonomide arz kaynaklı maliyet baskılarının hafiflemesi ve parasal sıkılaştırma adımları neticesinde zayıflayan talep kompozisyonu enflasyonun ılımlı bir düşüş eğiliminde olmasını sağlayan ana faktörler olarak öne çıkmaktadır. Durağan emtia fiyatlarına bağlı olarak maliyetler üzerinde arz kaynaklı riskler azalsa da jeopolitik belirsizliklerin devam etmesi, global tedarik zincirindeki dalgalanmalar ve küresel gıda fiyatlarında son aylarda yaşanan artışlar global enflasyon için yukarı yönlü riskler ihtiva etmektedir. Küresel ölçekte enflasyondaki düşüş ile birlikte GÜ merkez bankaları faiz indirimlerine başlasa da faiz indirim patikasında temkinli ilerlemeleri beklenmektedir. GÜ faiz indirim beklentilerinde ise enflasyon görünümü üzerindeki risklerle de birlikte farklılaşma olduğu dikkat çekmektedir (Grafik II.1.5).

Grafik II.1.4: GÜ ve GOÜ'lerde Enflasyon Görünümü (Medyan, %)

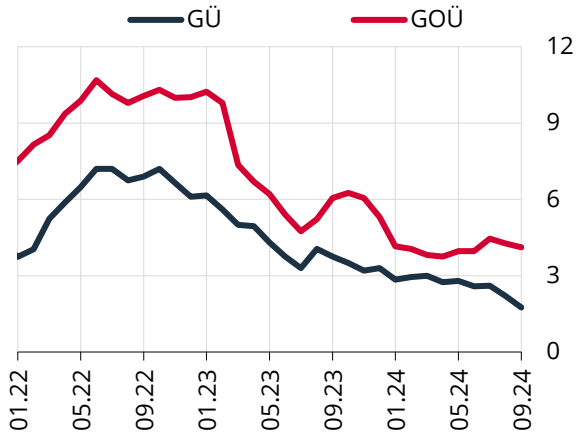

Kaynak: FRED, Bloomberg Son Gözlem: 30.09.24

Dipnot: Enflasyon oranları, ilgili ülkelerdeki TÜFE yıllık değişimini ifade etmektedir. GOÜ'ler arasında Brezilya, Meksika, Rusya, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Tayland, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya ve Filipinler yer almaktadır. GÜ'ler arasında ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç ve İsrail yer almaktadır.

Grafik II.1.5: Piyasa Fiyatlamalarının İma Ettiği Politika Faiz Patikaları (%)

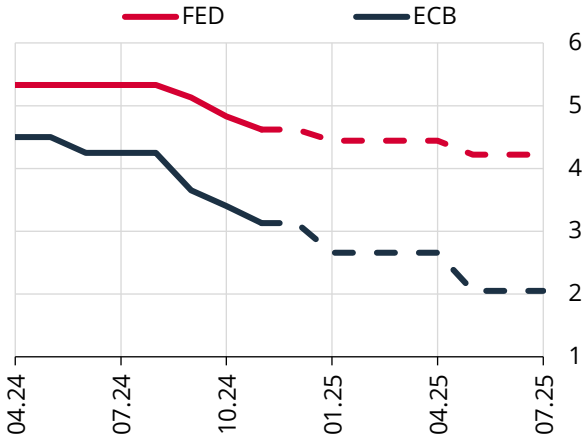

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 30.11.24

Dipnot: Kesikli çizgiler ima edilen politika faizlerini göstermektedir.

Emtia fiyatları 2022 yılının ilk yarısında gördüğü en yüksek değerlerine göre kayda değer ölçüde gerilemekle beraber emtia alt gruplarında farklılaşmalar görülmektedir. 2024 yılında metal fiyatlarında dalgalanma görülmekle birlikte emtia fiyatları genel olarak son dönemde yataya yakın ılımlı bir seyir izlemektedir (Grafik II.1.6). Diğer taraftan, Ortadoğu kaynaklı jeopolitik risklerin artması, başta petrol olmak üzere emtia fiyatlarında arz kaynaklı yukarı yönlü riskleri canlı tutmaktadır. Küresel tedarik zincirinde gıda fiyatlarını ölçen Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) küresel gıda fiyat endeksi pandemi sonrası dönemde ulaştığı zirveden önemli ölçüde gerilese de gıda endeksinde son dönemde yaşanan artışlar küresel enflasyon üzerinde yukarı yönlü risklere neden olmaktadır (Grafik II.1.7). Gelişmiş ülkelerde hizmet enflasyonu 2023 yılı başından itibaren önemli ölçüde gerilemekle birlikte halen tarihsel ortalamalarının üzerinde seyretmektedir (Grafik II.1.8).

Grafik II.1.6: Emtia Endeksleri (Endeks, 25.12.2020=100)

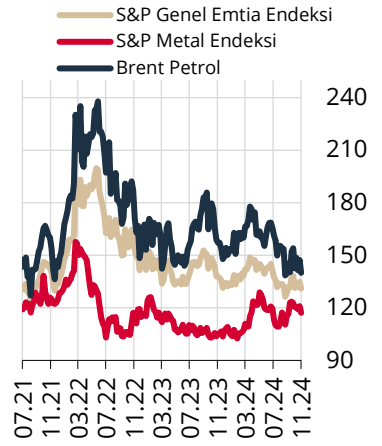

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 15.11.24

Dipnot: S&P genel emtia ve metal endeksleri, en çok işlem gören emtia ürünlerin ve metallerin vadeli fiyatlarının ağırlıklandırılmasıyla elde edilmektedir.

Grafik II.1.7: Küresel Gıda Fiyat Endeksi (Endeks, 2015=100)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 10.24

Dipnot: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütünün yayımladığı gıda fiyat endeksi kullanılmıştır.

Grafik II.1.8: GÜ'lerde Hizmet Enflasyonu (%)

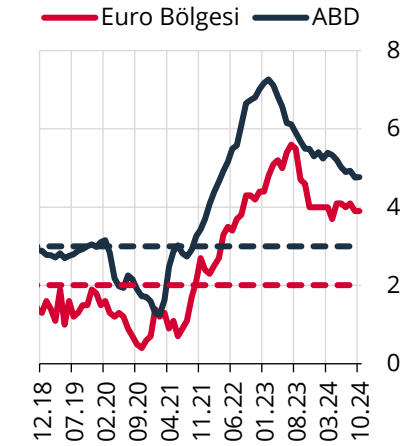

Kaynak: ECB, FRED Son Gözlem: 10.24

Dipnot: Kesikli çizgiler ilgili hizmet enflasyonu için 01.07 – 09.24 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Grafik II.1.9: ABD Dolar Endeksi ve ABD 10 Yıllık Hazine Tahvil Getirisi (Endeks, %)

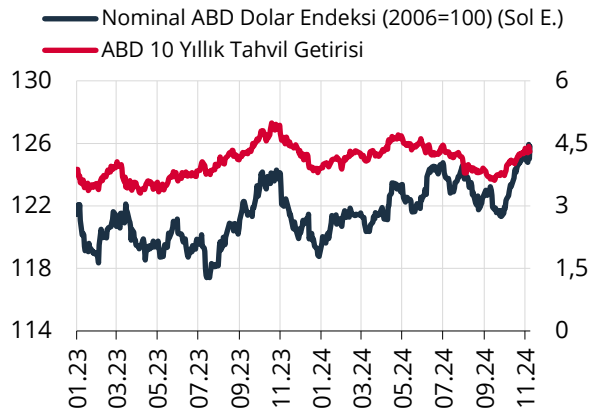

Kaynak: FRED, Bloomberg Son Gözlem: 08.11.24

Grafik II.1.10: Avrupa Bölgesi 10 Yıllık Tahvil Getirileri (%)

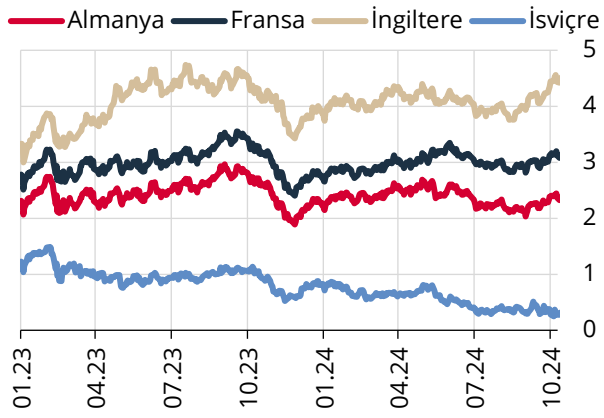

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 08.11.24

Gelişmiş ülkelerin faiz indirimleri ve buna yönelik iletişimleri piyasa göstergelerini olumlu yönde etkilemiştir. Son dönemdeki jeopolitik belirsizlikler bu göstergelerdeki iyileşmeyi sınırlamıştır.

Fed'in faiz indirimleri ABD dolar endeksinde gerilemeye neden olmuştur. Ancak, Fed'in faiz patikasında daha sıkı bir duruş ile ilerleyeceği ve ECB'nin zayıf büyüme görünümünden dolayı daha gevşeyici bir para politikasıyla devam edeceği beklentileri ABD dolarının güçlenmesini desteklemektedir. Jeopolitik risklerin artmasıyla ve Fed'in ve ECB'nin para politikası duruşlarındaki farklılaşma ile birlikte ABD dolar endeksi son dönemde tekrar yukarı yönlü hareketlenmiştir. Benzer bir eğilim ABD 10 yıllık tahvil getirilerinde görülmektedir (Grafik II.1.9). İngiltere, İsviçre ve Avrupa merkez bankalarının düşüş eğilimindeki enflasyon ve durgun ekonomik büyümeye ek olarak faiz indirimlerine devam edileceğinin sinyalini vermesi 10 yıllık tahvil getirilerini baskılamıştır. Bununla beraber jeopolitik riskler ve çekirdek enflasyondaki durağanlık aşağı yönlü hareketi bir miktar yavaşlatmıştır (Grafik II.1.10).

GOÜ'lerde para politikası duruşundaki farklılaşmalar ve enflasyon patikasına yönelik belirsizlikler sebebiyle tahvil getirilerinde yüksek seviyeler korunmaktadır (Grafik II.1.11). Fed'in faiz indirim patikasına girmesine karşın para politikası duruşuna yönelik belirsizliğin devam etmesi ve küresel risk iştahındaki dalgalanmalar gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akımlarında dalgalanmalara neden olmaktadır (Grafik II.1.12).

Grafik II.1.11: GOÜ'lerin 10 Yıllık Tahvil Getirileri (%)

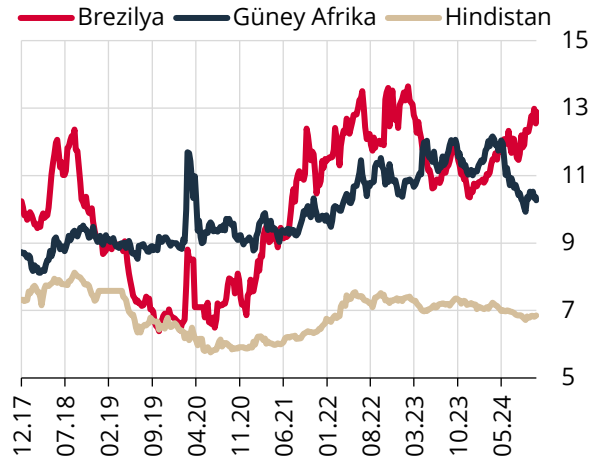

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 18.11.24

Grafik II.1.12: GOÜ'lere Yönelen Haftalık Fon Akımları (4 Haftalık Birikimli, Milyar ABD Doları)

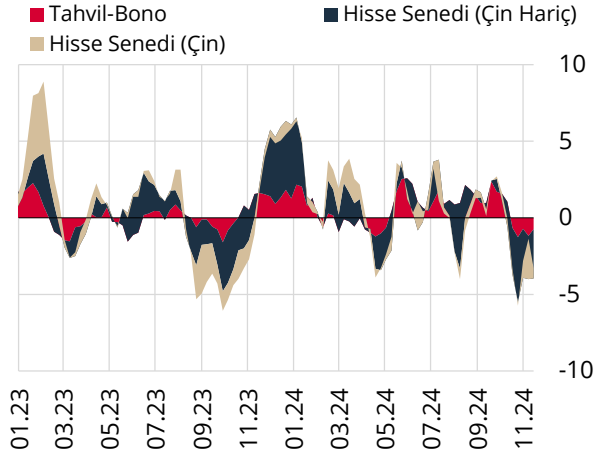

Kaynak: IIF Son Gözlem: 15.11.24

Çin ekonomisinde tarihsel ortalamasının altında olan iç talepteki zayıf görünümün sürmesi, büyümenin potansiyelinin altında devam edeceği beklentisini güçlendirmektedir (Grafik II.1.13). Zayıf iç talebe ve

durgun seyreden üretim verilerine bağlı olarak Çin ekonomisinde ekonomik büyümeyi canlandırmak için genişlemeci maliye ve para politikası adımları hızlandırılmış, borçlanma maliyetlerindeki gerilemeye bağlı olarak Çin tahvil getirilerinde düşüş hızlanmıştır (Grafik II.1.14).

Grafik II.1.13: Çin Ekonomik Büyüme Görünümü (%)

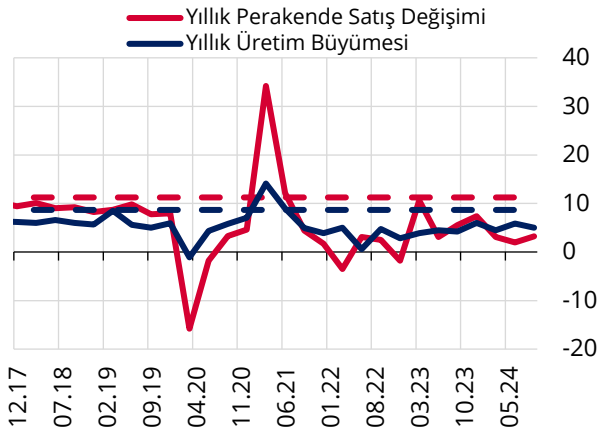

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 09.24

Grafik II.1.14: Çin 10 Yıllık Tahvil Getirisi (%)

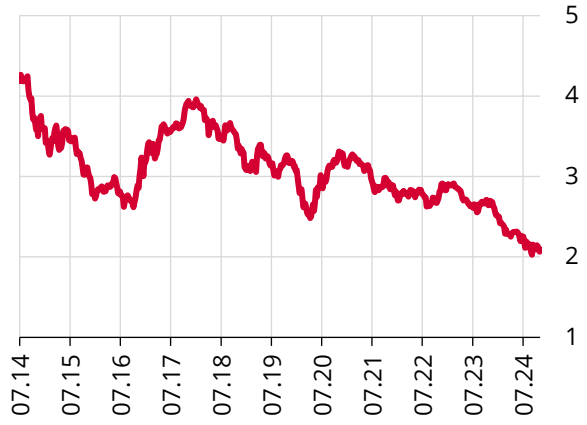

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem:18.11.24

Dipnot: Kesikli çizgiler ilgili göstergenin 03.07 – 09.24 dönemi ortalamasını göstermektedir.

Sürdürülebilirlik temalı borçlanmalarda gelişmiş ülkeler en büyük paya sahip olmayı sürdürmüştür. Gelişmiş ülkelerin borç kompozisyonlarında tahviller büyük ağırlığa sahiptir.

Önceki rapor dönemine göre çevresel, sosyal ve yönetişim temalı borçlanmalar bir miktar gerilese de 2023 yılı ikinci çeyrek sonuna göre artmıştır (Grafik II.1.15). GÜ'lerin sürdürülebilirlik temalı borç çeşitlendirmesinde tahvil önemli paya sahip olmaya devam etmiş, 2023 yılı ikinci çeyrek sonuna göre borç kompozisyonlarında tahviller artış kaydetmiştir (Grafik II.1.16).

Grafik II.1.15: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim Temalı Borçlanma (Milyar ABD Doları)

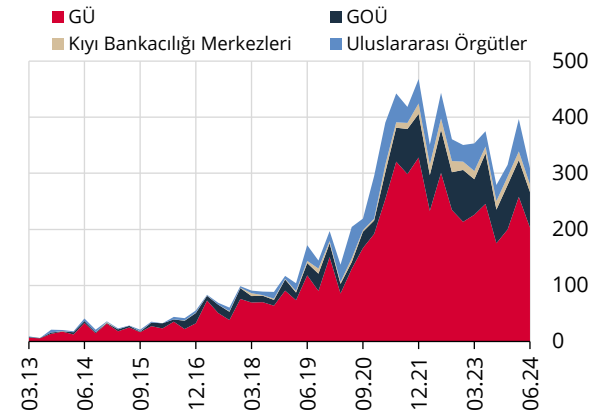

Kaynak: IIF Son Gözlem: 2024Ç2

Grafik II.1.16: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim Temalı Tahvil İhraçları ve Banka Kredileri (Milyar ABD Doları)

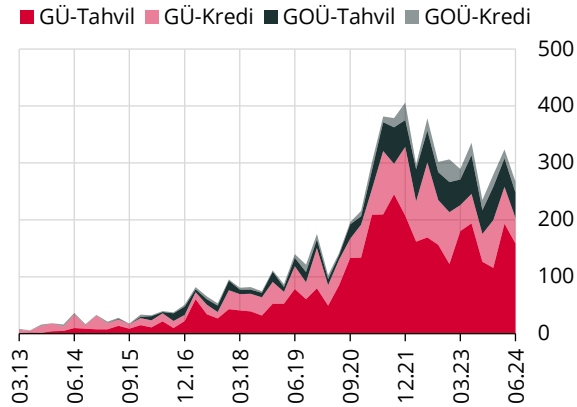

Kaynak: IIF Son Gözlem: 2024Ç2

Dipnot: GOÜ, GÜ, kıyı bankacılığı merkezleri, sırasıyla 141, 35 ve 24 farklı ülkenin toplamından oluşmaktadır. Ülke listeleri hakkında detaylı bilgiye IIF kurumsal internet sitesinde yer alan Sürdürülebilir Borç Ekranı başlığından ulaşılabilir. Çevresel, sosyal ve yönetişim temalı borçlanma hem tahvil hem de banka kredisi olarak sağlanabilmekte olup, Grafik II.1.16 bu kırılımı GÜ ve GOÜ'ler için detaylı olarak incelemektedir.

Kutu II.1.I: Türkiye Borçluluk Göstergelerinde Diğer Ülkelerden Nasıl Ayrışıyor?

Giriş

Borç sürdürülebilirliği, ülkenin ekonomik kesimlerinin şimdiki ve gelecekteki borç yükümlülüğünden doğan ödemeleri geciktirmeden ödeyebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik kesimlerin borcu ödeyebilme kapasitesinde aşınmaların meydana gelmesi sürdürülemez borç seviyelerine neden olabilir. Yüksek seviyelere ulaşan kamu ve özel kesimlerin borç yükü sonucunda, bu kesimlerin finansmana erişimi zorlaşır, risk primi ve finansman maliyetleri yükselir ve bu borç yükü ekonomide finansal istikrarsızlığa yol açabilir (Das ve diğerleri, 2010; Mallikamas & Weigert, 2022).

Küresel Borçluluk Gelişmeleri

2008'de meydana gelen global finansal kriz ve sonrası dönemde finansman maliyetlerinin düşük seyretmesi ve finansmana erişim imkânlarının artmasıyla küresel toplam borçluluk, gelişmiş (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) hızla artmıştır (Grafik II.1.I 1). 2024 yılı ikinci çeyrek sonu itibarıyla küresel toplam borçluluk 311,8 trilyon ABD dolarına ulaşarak küresel GSYİH'nin 3,3 katında seyretmektedir. Son dönemde uluslararası finansal kuruluşlar ve ilgili düzenleyici otoriteler küresel borçluluktaki artış eğilimine dikkat çekmiş ve önümüzdeki dönemde borç sürdürülebilirliğine yönelik risklerin artabileceğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuşlardır (IMF, 2024; OECD, 2024).

Geçtiğimiz 10 yılda GÜ'lerde borç artışının ana sürükleyicisi kamu sektörü ve kısmen reel sektör olurken, GOÜ'lerde borçluluk artışı tüm kesimlerde izlenmiştir (Grafik II.1.I.2 ve Grafik II.1.I.3). Pandemi sonrası dönemde, GÜ'lerin toplam borçluluk seviyesi ılımlı seyrederken, GOÜ'lerde istikrarlı yükseliş devam etmiştir. Uluslararası raporlar ve ilgili otoriteler GOÜ'lerin kamu ve reel sektör kesimlerinde vadesi yaklaşan borç yükünün yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu borcun refinansman edilmesi GOÜ'lerde finansal stresi artırabilecektir (OECD, 2024).

Bu kutuda ülkemizdeki borçluluk gelişmeleri tüm ekonomik kesimler ayrımında GOÜ'lerle kıyaslamalı olarak sunulmaktadır. Çalışma bulguları, toplam borçluluk göstergelerinde ülkemizin küresel eğilimlerden olumlu ayrıştığını, fakat YP cinsi borçluluğun halen bir miktar yüksek seviyesini koruduğunu göstermektedir.

Grafik II.1.I.1: Toplam Borçluluk Seviyesi
(Borç/GSYİH, %)

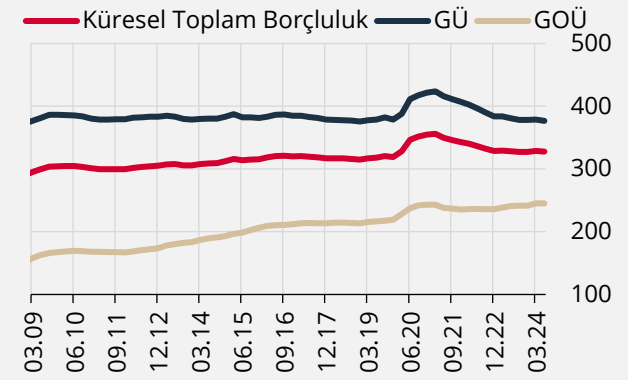

Kaynak: IIF Son Gözlem: 06.24

Grafik II.1.I.2: GÜ'lerde Borçluluk Seviyesi
(Borç/GSYİH, %)

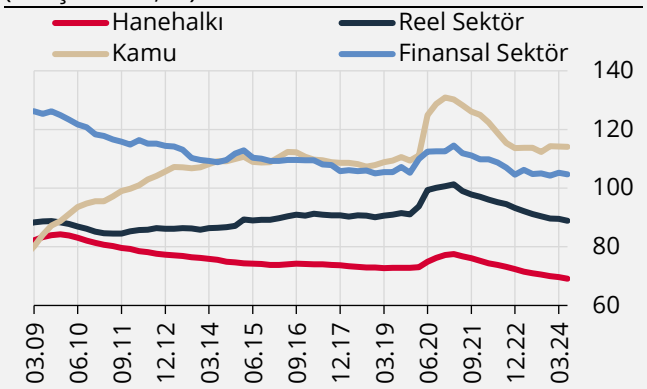

Kaynak: IIF Son Gözlem: 06.24

Türkiye'de Borçluluk Gelişmeleri

Türkiye'nin borçluluk kompozisyonuna bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerin aksine tüm kesimlerde borçluluk göstergelerinde belirgin bir gerileme olduğu gözlenmektedir. GOÜ'lerde kamu ve reel sektör borçluluğu artış gösterirken, Türkiye'nin kamu ve reel sektör borçluluğu 2021 yıl sonundan bu yana sırasıyla 14 ve 30 yüzde puan gerilemiştir (Grafik II.1.I.3 ve Grafik II.1.I.4). Hanehalkı borçluluğu da GOÜ'lere göre düşük kalmaya devam etmiştir. Finansal sektör borçluluğunda GOÜ'lerde 2021 yıl sonundan itibaren yatay seyir görülürken, Türkiye'de yaklaşık 15 yüzde puan düşüş kaydedilmiştir (Grafik II.1.I.3 ve Grafik II.1.I.4).

Enflasyonist baskıların sabit faizli borçları reel olarak azaltması ve enflasyonla beraber milli gelirin borçlara kıyasla daha fazla artması ekonomik kesimlerin borçluluğunda kayda değer düşüş sağlamıştır. Ayrıca, 2021-2023 yılları

arasında TL finansman maliyetlerindeki gerileme ve yaşanan kur oynaklıkları neticesinde YP cinsi kredilerin kapatılması borçluluğun gerilemesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle, borçluluk gelişmeleri bakımından Türkiye GOÜ'ler arasında olumlu ayrışmıştır.

Grafik II.1.I.3: GOÜ'lerde Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)

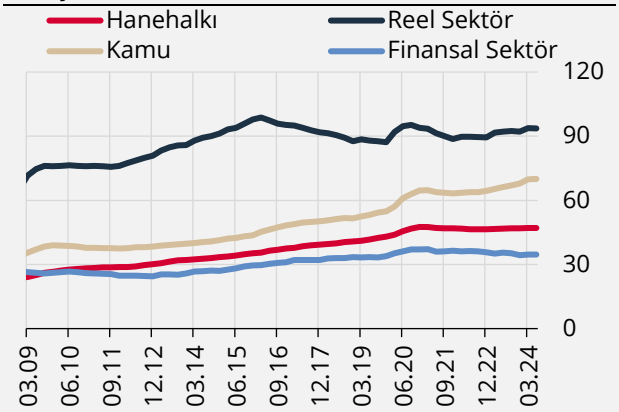

Kaynak: IIF Son Gözlem: 06.24

Grafik II.1.I.4: Türkiye'nin Borçluluk Seviyesi (Borç/GSYİH, %)

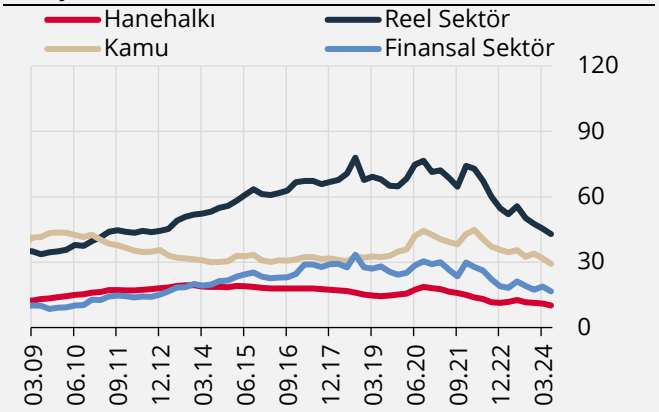

Kaynak: IIF Son Gözlem: 06.24

Ülke gruplarındaki ortalama göstergelerin yanında, emsal ülkeler dağılımında ülkemizin konumu takip eden bölümde incelenmektedir. Buna göre, finansal sektör borçluluğu GOÜ'lerin genelinde sınırlı olup, yüzde 40'ın altında seyretmektedir. Türkiye'de finansal sektörün GOÜ'lerin çoğundan daha düşük borçluluğa sahip olduğu, 2019 yıl sonuna göre de yurt içi uygun fonlama koşullarına bağlı olarak borçluluğunun düşüş gösterdiği görülmektedir (Grafik II.1.I.5). Ayrıca, ülke risk primindeki dalgalanmalar ve uzun vadeli kredi imkânlarının azalması nedeniyle finansal sektör yurt dışından sağladığı finansmanı azaltmış, bu sayede finansal sektörün borçluluğu gerilemiştir.

Türkiye'nin hanehalkı borçluluğunun emsal ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Pandemi öncesi döneme kıyasla, GOÜ'lerin çoğunda hanehalkı borçlanması artarken, Türkiye'nin hanehalkı borçluluğu emsal ülkelere göre sınırlı risk barındırmaktadır (Grafik II.1.I.6). Bireylerin sabit faizli borçlanma imkânı ile bireysel krediler üzerindeki makroihtiyati tedbirler azalan borçluluğu açıklamaktadır. Bununla birlikte, hanehalkı borçluluğunun düşük olması önümüzdeki yıllarda bireylerin finansmana erişimi ve finansal derinleşmenin tabana yayılması açısından önemli potansiyel barındırmaktadır.

Grafik II.1.I.5: Finansal Sektör Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

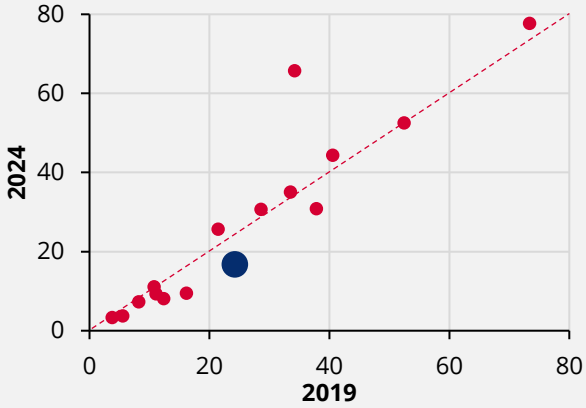

Kaynak: TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Grafik II.1.I.6: Hanehalkı Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

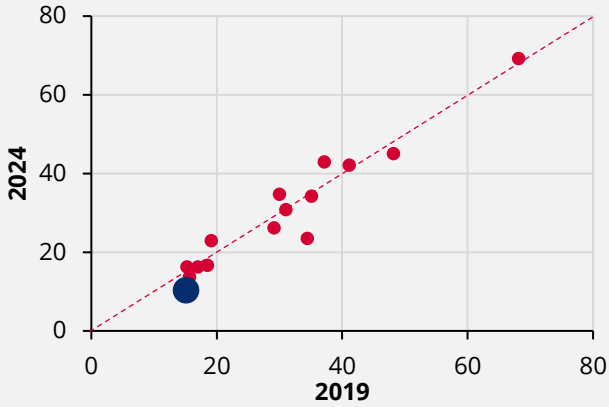

Kaynak: TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Dipnot: GOÜ'ler arasında Brezilya, Şili, Kolombiya, Çekya, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Güney Kore, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya ve G. Afrika yer almaktadır. GOÜ'ler kırmızı nokta, Türkiye mavi nokta ile gösterilmiştir. Ülkelerin ilgili Borç/GSYİH oranlarının 2019 Ç4 değerleri yatay eksende, 2024 Ç2 değerleri dikey eksende gösterilmiştir. Kesikli çizginin üstünde yer alan ülkelerde 2019 Ç4 – 2024 Ç2 arasında borçluluk artarken, altındaki ülkelerde azalmıştır.

Türkiye'de kamu sektörünün düşük borçluluğu, uzun yıllardır uygulanan mali disiplinle önemli bir çıpa olmuş ve bu yönüyle finansal istikrarı desteklemiştir (Grafik II.1.I.7). Bütçe dengesi büyük ölçüde korunmuş, borçlanma belirli plan dâhilinde ve makro dengeleri gözeterek yapılmış ve böylece kamu tahvillerini tutan bankaların ve fonların bilançoları da sağlamlığını korumuştur. GOÜ'lerin genelinde pandemi öncesi döneme göre kamu borçluluğu artarken, Türkiye'de kamu borçluluğu gerilemiştir.

Reel sektörün borçluluğu, pandemi öncesi dönem ile kıyaslandığında kayda değer ölçüde azalmıştır (Grafik II.1.I.8). Türkiye'de firmaların 2019 sonrası dönemde borçluluk seviyelerinin gerilediği ve GOÜ'lere göre kaldıracın olumlu ayrıştığı görülmüştür. Bu dönemde firmaların YP kredilerindeki bakiye azalışı ve enflasyonist ortamla beraber artan kârlılıkları, reel sektörün borç/GSYİH oranındaki gerilemede etkili olmuştur. Türkiye'de faaliyet gösteren reel sektör firmalarının borçluluğu, GOÜ'lere kıyasla daha olumlu bir görünüm sergilemektedir.

Grafik II.1.I.7: Kamu Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

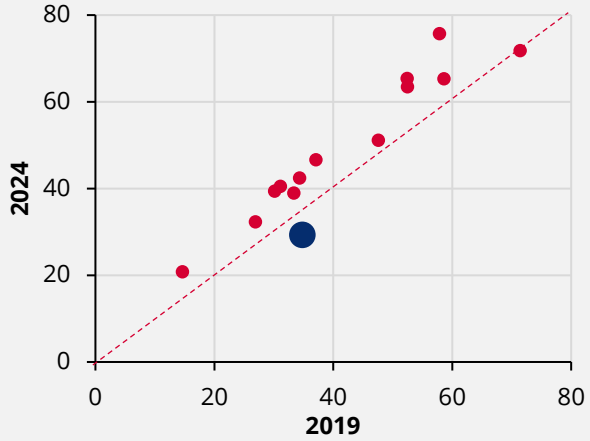

Kaynak: HMB, TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Grafik II.1.I.8: Reel Sektör Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

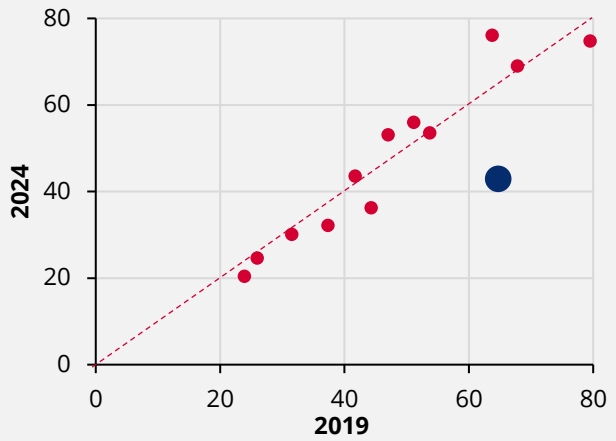

Kaynak: TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Dipnot: GOÜ'ler arasında Brezilya, Şili, Kolombiya, Çekya, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Güney Kore, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya ve G. Afrika yer almaktadır. GOÜ'ler kırmızı nokta, Türkiye mavi nokta ile gösterilmiştir. Ülkelerin ilgili Borç/GSYİH oranlarının 2019 Ç4 değerleri yatay eksende, 2024 Ç2 değerleri dikey eksende gösterilmiştir. Kesikli çizginin üstünde yer alan ülkelerde 2019 Ç4 – 2024 Ç2 arasında borçluluk artarken, altındaki ülkelerde azalmıştır.

2019 yıl sonuna göre, GOÜ'ler arasında Türkiye'nin YP cinsinden kamu borçluluğu yatay seyretmiştir (Grafik II.1.I.9). GOÜ'lerin çoğunun YP cinsi kamu borcunun milli gelire oranı yüzde 20 altında olup, pandemi öncesi döneme göre sınırlı artış göstermiştir. Türkiye'nin YP cinsi kamu borcu 2019-2024 döneminde yatay seyretse de emsal ülkelerin dağılımına göre nispeten yüksektir.

GOÜ'lerde reel sektörün borcu incelendiğinde, YP cinsinden yükümlülüklerinin milli gelire oranı yüzde 40'ın altında kalırken, salgın öncesi döneme göre ılımlı bir seyir izlemiştir (Grafik II.1.I.10). GOÜ'lerin genelinde firmaların YP cinsinden borçlanmaları sınırlı düzeydedir. Türkiye'de reel sektörün YP borcu, GOÜ'lere göre daha yüksek olmakla birlikte, 2019 sonrasında kayda değer oranda azalmıştır. Son dönemde, sıkı para politikası ve dezenflasyon patikasına bağlı olarak kur oynaklığı azalırken, yüksek TL borçlanma maliyetlerinin de etkisiyle firmaların YP kredi talebi artmıştır. Reel sektörün YP borçluluğu ve bu borçluluk kaynaklı ortaya çıkabilecek riskler yakından takip edilmektedir. Bu nedenle, YP kredi kullanımına ilişkin mevcut makroihtiyati çerçeve[1] YP kredi büyümesine sınır getirilerek desteklenmiştir.[2]

[1] Firmaların kur riski yönetimine yönelik olarak 2018 yılı Mayıs ayında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da yapılan değişiklik ile yurt içi ve yurt dışı finansal kuruluşlar ile yurt dışı ortaklardan edindikleri YP kredi bakiyesi 15 milyon ABD doları altındaki firmaların YP kredi kullanımları son üç yıllık döviz gelirleri ile ilişkilendirilmiştir.

[2] 2024 yılı Mayıs ayında ayında makroihtiyati çerçeveye ilişkin düzenleme ile YP krediler için yüzde 2 büyüme kısıtı getirilmiş, 2024 yılı Temmuz ayında makroihtiyati çerçeveye ilişkin düzenleme ile YP krediler için yüzde 2 olan aylık büyüme sınırı yüzde 1,5'e indirilmiştir. Sınırı aşan kredi tutarı kadar Türk lirası cinsinden zorunlu karşılığın bir yıl boyunca bloke olarak tesis edilmesine karar verilmiştir.

Grafik II.1.I.9: YP Cinsinden Kamu Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

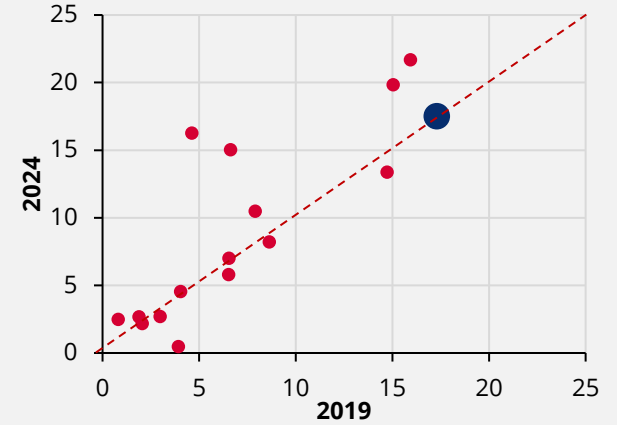

Kaynak: HMB, TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Grafik II.1.I.10: YP Cinsinden Reel Sektör Borçluluğunun Konumu (Borç/GSYİH, %)

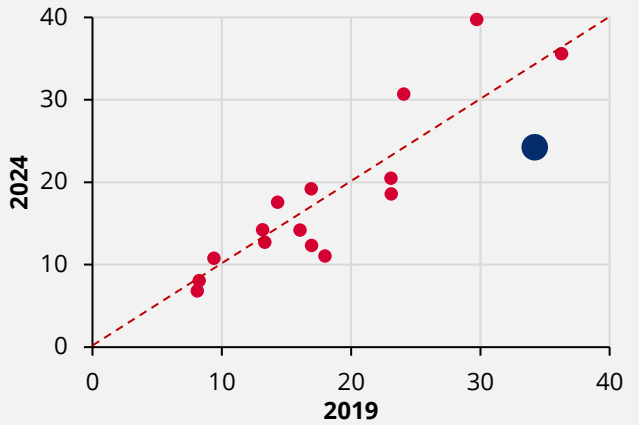

Kaynak: TCMB, IIF Son Gözlem: 06.24

Dipnot: GOÜ'ler arasında Brezilya, Şili, Kolombiya, Çekya, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Güney Kore, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Rusya ve G. Afrika yer almaktadır. Yerel para borçluluğu için GOÜ'ler kırmızı nokta, Türkiye mavi nokta ile gösterilmiştir. Ülkelerin ilgili Borç/GSYİH oranlarının 2019 Ç4 değerleri yatay eksende, 2024 Ç2 değerleri dikey eksende gösterilmiştir. Kesikli çizginin üstünde yer alan ülkelerde 2019 Ç4-2024 Ç2 arasında borçluluk artarken, altındaki ülkelerde azalmıştır.

Sonuç olarak, milli gelire oranla borçluluk seviyesi değişimlerine bakıldığında, son yıllarda GÜ'lerde borçluluk göstergelerinde yüksek seviyelerden bir miktar gerileme izlenirken, GOÜ'ler genelinde ise borçluluğun artmaya devam ettiği görülmektedir. Aynı dönemde, Türkiye'de tüm kesimlerin borçluluğu azalırken, borç seviyesinin ve kompozisyonun sürdürülebilirliği iyileşmiştir. Pandemi dönemindeki genişleyici finansal koşullar sonrasında da reel sektörün borçluluğu önemli ölçüde azalırken, hanehalkı borçluluğu tarihi düşük seviyelere gerilemiştir. Kamu ve finansal sektörün borçluluğunda da düşüş izlenmiştir. Diğer yandan, reel sektörün YP cinsi borçluluğu gerilemekle birlikte, diğer GOÜ'ler ile kıyaslandığında halen bir miktar yüksektir. Bu durum kur oynaklıklarına karşı reel sektör firmalarını duyarlı hale getirmektedir. Bu nedenle bu kredilere yönelik makroihtiyati çerçeve ve YP kredi büyüme sınırları ile desteklenmiştir. Uygulanan makroihtiyati çerçeve ve politika adımlarıyla beraber artan öngörülebilirlik ekonomik kesimlerin borçluluğunun finansal istikrarı destekleyici bir patikada ilerlemesini sağlayacaktır.

Kaynakça

Das, M. U. S., Surti, J., Ahmed, M. F., Papaioannou, M. M. G., & Pedras, M. G. (2010). Managing public debt and its financial stability implications. International Monetary Fund.

Mallikamas, R., & Weigert, B. (2022). Private sector debt and financial stability. Bank for International Settlements. CGFS Papers No: 67.

International Monetary Fund. (2024). Fiscal Monitor: Putting a Lid on Public Debt. Washington, DC: IMF, Ekim 2024.

OECD. (2024). Global Debt Report 2024: Bond Markets in a High-Debt Environment, OECD Publishing, Paris.

II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler

2024 yılının ikinci çeyreğinde iç talepteki dengelenme belirginleşmiştir.

İç talepteki geçmiş yıllara ait canlı seyir 2024 yılının ikinci çeyreği itibarıyla ivme kaybetmiş ve büyüme bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 2,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tüketim ve yatırım harcamalarının büyümeye katkısı bu dönemde belirgin şekilde gerilerken, net ihracatın birinci çeyrekte başlayan pozitif katkısı devam etmektedir (Grafik II.2.1). 2024 yılının ilk çeyreğine kadar üretim göstergelerindeki yükseliş seyri ikinci çeyrek itibarıyla yavaşlamıştır. Öncü göstergeler, hizmet ve sanayi sektörlerinde üretimde yavaşlamanın devam ettiğine işaret etmektedir (Grafik II.2.2 ve Grafik II.2.3).

Grafik II.2.1: GSYİH Büyümesi ve Harcama Yönünden Yıllık Büyümeye Katkılar (% Puan)

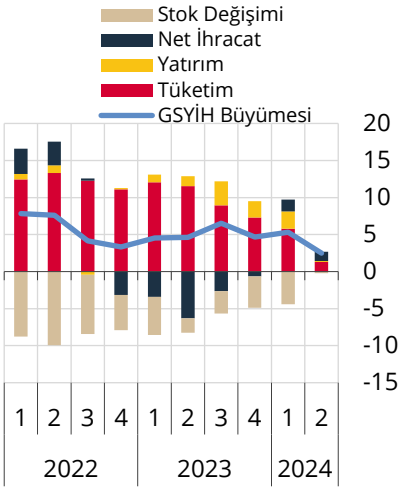

Kaynak: TÜİK Son Gözlem: 2024Ç2

Grafik II.2.2: Üretim Endeksleri (Endeks, 2021=100)

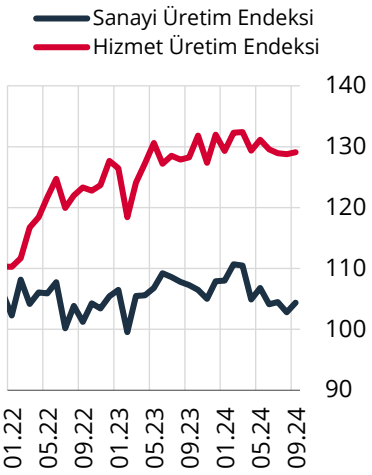

Kaynak: TÜİK Son Gözlem: 09.24
Dipnot: Sanayi ve hizmet üretim endeksi mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmıştır.

Grafik II.2.3: İktisadi Faaliyete İlişkin Seçilmiş Öncü Göstergeler (Oran, Endeks)

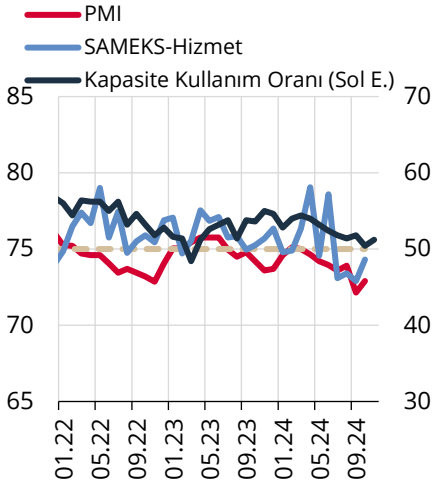

Kaynak: TCMB, İSO, MÜSİAD Son Gözlem: 10.24
Dipnot: İmalat sanayi kapasite kullanım oranı ve Hizmet Sektörü Satınalma Müdürleri Endeksi (SAMEKS-Hizmet) mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmıştır. Kesikli çizgi, İmalat Sanayi Satınalma Yöneticileri Endeksi (PMI) için durağan durumu gösterir. Kapasite kullanım oranı için son gözlem tarihi 11.24'tür.

Dış ticaret açığındaki azalma ve hizmetler dengesindeki olumlu görünüm devam ederken cari işlemler dengesi iyileşmektedir.

Dış ticaret açığı, altın ithalatındaki belirgin gerileme ve küresel enerji fiyatlarında yaşanan normalleşme ile birlikte azalmaya devam etmiştir (Grafik II.2.4). Benzer bir performans güçlü turizm gelirlerinin desteğiyle birlikte cari işlemler kaleminde de gerçekleşmiş olup, 12 aylık cari işlemler açığı yaklaşık 10 milyar ABD doları seviyesine düşerken cari işlemler açığının GSYİH'ye oranı da yüzde 1'in altına gerilemiştir (Grafik II.2.5 ve Grafik II.2.6).

Grafik II.2.4: Dış Ticaret (Milyar ABD Doları, 3 Aylık HO)

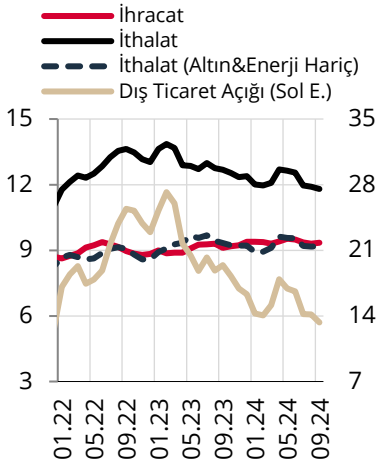

Grafik II.2.5: Cari İşlemler Dengesinin Ana Kalemleri (12 Aylık, Milyar ABD Doları)

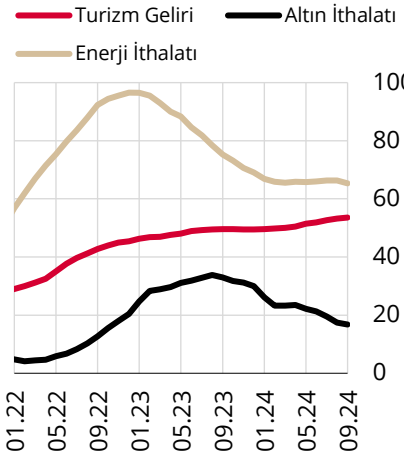

Grafik II.2.6: Cari İşlemler Dengesi (12 Aylık, Milyar ABD Doları)

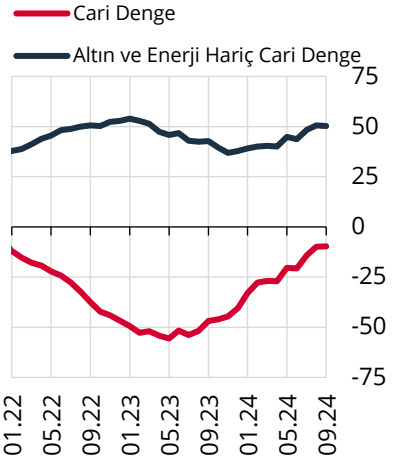

Kaynak: TCMB, TÜİK Son Gözlem: 09.24

Dipnot: Dış ticaret tutarları için genel ticaret sistemi tanımlı ve mevsim/takvim etkisinden arındırılmış aylık ihracat (fob) ve ithalat (cif) verileri kullanılmıştır.

Cari işlemler açığında azalmanın yanı sıra portföy yatırımlarının ve yurt dışı borçlanma işlemlerinin artması uluslararası rezervleri desteklemiştir.

2024 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde 12 aylık cari açığın finansmanına portföy yatırımları pozitif katkı sağlamıştır. Rezervlerin katkısındaki bir miktar gerilemeyi ise net hata noksan kalemindeki artış telafi etmiştir (Grafik II.2.7). Bankalar, son aylarda dış borçlarını yüksek oranda yenilemiş ve eylül ayı itibarıyla bankaların dış borç yenileme oranı yaklaşık yüzde 117 olarak gerçekleşmiştir. Banka dışı sektörün dış borç çevirme oranı ise pozitif görünümünü koruyarak yüzde 132 seviyesine yükselmiştir. Özel sektörün sağladığı dış borçlanmanın cari açığın finansmanına pozitif katkısı devam etmektedir (Grafik II.2.8). Uygulanan dezenflasyonist politikalara olan güven brüt rezervlere olumlu yansımaktadır. TCMB brüt rezervleri, yükseliş eğilimini sürdürerek 22 Kasım itibarıyla 156,6 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. (Grafik II.2.9). Swap hariç net rezervler ise yurt içinde yapılan TL karşılığı döviz swapları dâhil edildiğinde 41,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Grafik II.2.7: Cari Açığın Finansmanı (12 Aylık Birikimli, Milyar ABD Doları)

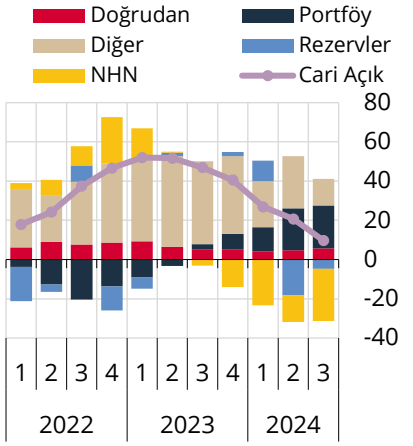

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 09.24

Dipnot: Portföy yatırımları ile doğrudan ve diğer yatırımlar, net giriş şeklindedir. Rezervde (-) işaret, artışı gösterir.

Grafik II.2.8: Dış Borç Çevirme Oranı (12 Aylık, %)

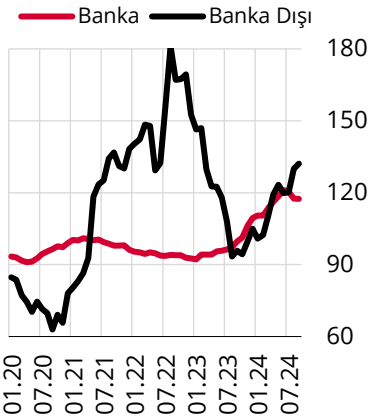

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 09.24

Dipnot: Dış borç çevirme oranları, 12 aylık pencerede kısa ve uzun vadeli toplam dış borçlar üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik II.2.9: TCMB Brüt Döviz Rezervleri (Milyar ABD Doları)

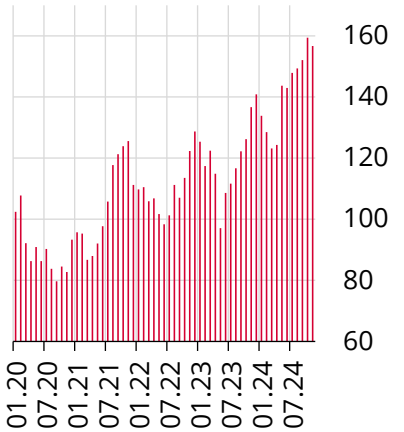

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 22.11.24

Dipnot: Brüt rezervler altın ve döviz kalemlerini içermektedir.

Deprem kaynaklı harcamalar ve artan cari transferlerin etkisiyle yıllık bütçe açığı artmıştır.

Vergi gelirlerinin faiz dışı harcamaları karşılama oranı düşüş kaydetmiştir. Vergi gelirlerinde gözlenen artışa karşın söz konusu düşüşte kuruluşlara yapılan aktarımların faiz dışı harcamaları artırması etkili olmuştur (Grafik II.2.10). Mevcut Rapor döneminde, deprem harcamaları bütçe dengelerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Tüketici enflasyonu yüzde 48,6'ya gerilerken gıda fiyatlarındaki artış ve hizmet fiyatlarındaki katılık enflasyon oranlarındaki düşüşü sınırlandırmıştır.

Manşet enflasyon ve eğilim göstergeleri düşüşünü sürdürmektedir. Hizmet enflasyonuna dair iyileşme eğilimi gözlenmektedir (Grafik II.2.11). Aylık enflasyon gelişmelerinde ılımlı mal enflasyonu ve hizmet enflasyonundaki yavaşlama ile birlikte düşüş eğilimi devam ederken son aylarda ağırlıklı gıda fiyatları kaynaklı yükseliş görülmüştür (Grafik II.2.12). Hizmet enflasyon görünümü üzerinde dönemsel fiyatlama ve geriye doğru endeksleme davranışının etkisi devam etmektedir. Kira ve eğitim alt gruplarında gözlenen fiyat artışları enflasyonun yüksek seyrinde etkili olmuştur. Yıllık enflasyondaki düşüş ve beklentilerdeki iyileşmenin devam etmesi ile birlikte sözleşme oranlarının ve kira güncelleme referans oranlarının yıl sonuna doğru düşmesinin kira fiyat artışlarının yavaşlamasına katkı sunması beklenmektedir.

Grafik II.2.10: Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri (12 Ay Birikimli, %)

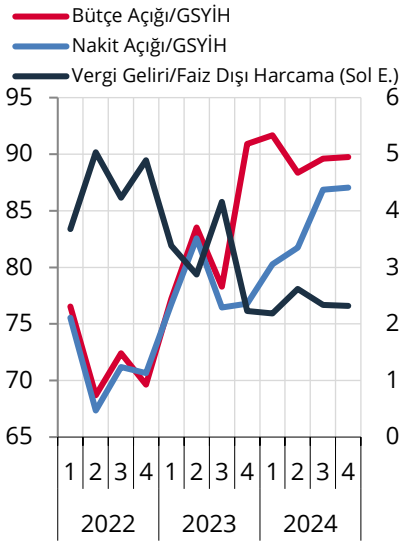

Kaynak: HMB Son Gözlem: 10.24
Dipnot: 2024 yılı 3. ve 4. çeyrek GSYİH tahmin değeridir.

Grafik II.2.11: Yıllık Enflasyon Gelişmeleri
(Yıllık % Değişim)

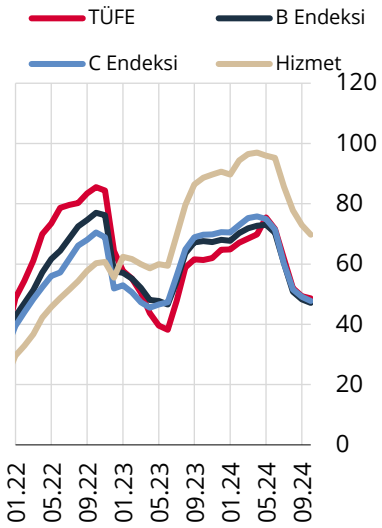

Kaynak: TÜİK Son Gözlem: 10.24
Dipnot: TÜFE'den işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın kalemlerinin çıkarılmasıyla B endeksi, buna ek olarak gıda ve alkolsüz içeceklerin çıkarılmasıyla C endeksi elde edilmektedir.

Grafik II.2.12: Aylık Enflasyon Gelişmeleri
(Aylık % Değişim, 3 Aylık HO)

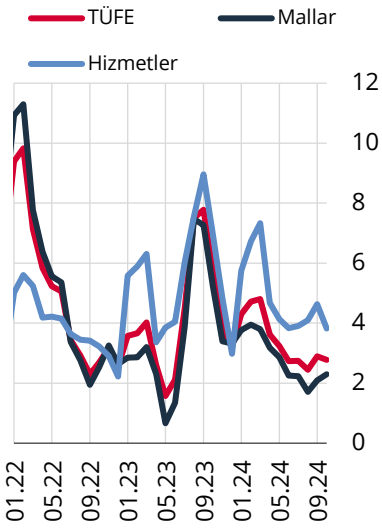

Kaynak: TÜİK Son Gözlem: 10.24

Kutu II.2.I: Finansal Piyasaların Etkin İşleyişine Yönelik Atılan Adımlar

Makro finansal istikrarı güçlendirmek ve piyasa mekanizmalarının işlevselliğine katkıda bulunmak amacıyla mevcut Rapor döneminde uygulamaya konulan tedbirler ve politika adımları bu kutuda ana başlıklar altında özetlenmektedir.

Tablo II.2.I.1: Finansal Piyasalara Yönelik Başlıca Tedbir ve Düzenlemeler

1. Politika Faiz Oranı ve Merkez Bankası Likidite Yönetimi

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
07.06.2024	Teminat döviz depo alım faiz oranı Euro için tüm vadelerde yüzde 4'ten yüzde 3,75'e, Döviz depo satım oranları ise Euro için 1 hafta vadede yüzde 6'dan yüzde 5,75'e, 1 ay vadede yüzde 6,50'den yüzde 6,25'e, İhbarlı döviz mevduat hesaplarında tesis edilmesi gereken zorunlu karşılık tutarından fazla tesis edilen tutara ödenen faiz oranı yüzde 4,75'ten yüzde 4,50'ye düşürülmüştür.
27.06.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.
27.06.2024	Kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen Döviz Karşılığı Türk Lirası Swap Piyasasında vadesi gelmemiş toplam swap satış (TCMB tarafından spotta döviz alınması, vadede döviz satılması) işlem miktarının Döviz Piyasaları işlem limitlerinin yüzde 0,5'i ile sınırlandırılmasına karar verilmiştir.
28.06.2024	Kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen Türk Lirası Karşılığı Altın Swap Piyasası işlemlerine son verilmiştir.
19.07.2024	Kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen Döviz Karşılığı Altın Swap Piyasası işlemlerine son verilmiştir.
23.07.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.
25.07.2024	Kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen Döviz Karşılığı Türk Lirası Swap Piyasası işlemlerine son verilmiştir.
26.07.2024	Sterilizasyon araçlarının çeşitlendirilerek etkin şekilde kullanılması amacıyla 11:00-11:30 saatleri arasında düzenlenen TL depo alım ihalelerine ek olarak, gerekli görülen durumlarda gün içinde ek TL depo alım ihalesi açılabilmesine karar verilmiştir.
02.08.2024	Sterilizasyon araçlarının çeşitlendirilmesi amacıyla satım yönlü Döviz Karşılığı Türk Lirası Swap İhalelerine (valör tarihinde TCMB'nin Türk lirası karşılığı döviz satışı) başlanmıştır.
12.08.2024	İhale yoluyla sterilizasyon yapabilme imkânı sağlayan ilave araçların dışında diğer para piyasalarında banka ve banka dışı finansal kuruluşlardan kotasyon yoluyla borç alma işlemleri yapabilmek amacıyla araç çerçevesinin genişletilmesine karar verilmiştir.
20.08.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.
13.09.2024	Teminat döviz depo alım faiz oranı Euro için tüm vadelerde yüzde 3,75'ten yüzde 3,50'ye düşürülmüştür. Döviz depo satım oranları ise Euro için 1 hafta vadede yüzde 5,75'ten yüzde 5,50'ye, 1 ay vadede yüzde 6,25'ten yüzde 6'ya düşürülmüştür.
19.09.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.
19.09.2024	Teminat döviz depo alım faiz oranı ABD doları için tüm vadelerde yüzde 5,50'den yüzde 4,75'e, Döviz depo satım oranları ise ABD doları için 1 hafta vadede yüzde 7,75'ten yüzde 7'ye, 1 ay vadede yüzde 8,50'den yüzde 7,75'e, İhbarlı döviz mevduat hesaplarında tesis edilmesi gereken zorunlu karşılık tutarından fazla tesis edilen tutara ödenen faiz oranı yüzde 4,50'den yüzde 3,75'e düşürülmüştür.
17.10.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.
31.10.2024	Sterilizasyon araçlarının çeşitlendirilmesi amacıyla satım yönlü Altın Karşılığı Türk Lirası Swap İhalelerine (valör tarihinde TCMB'nin Türk lirası karşılığı altın satışı) başlanmıştır.
21.11.2024	1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı yüzde 50 seviyesinde sabit tutulmuştur.

2. Zorunlu Karşılıklar

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
28.06.2024	Kaldıraç oranına göre ilave zorunlu karşılık tesisi uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.
20.07.2024	- Kredi büyümesine dayalı zorunlu karşılık uygulamasında yabancı para krediler için yüzde 2 olan aylık büyüme sınırı yüzde 1,5'e indirilmiştir. - Yatırım kredilerine sağlanan istisnanın kapsamı genişletilerek uluslararası kalkınma finansmanı kuruluşlarından sağlanan kaynaklar kapsamında kullandırılan yatırım kredileri Türk lirası ve yabancı para kredi büyüme sınırlarından muaf tutulmuştur.

29.08.2024	- Gerçek kişi TL mevduat payı yüzde 45 ile yüzde 50 arasında bulunan bankalar için aylık artış hedefi 0,8 puana yükseltilmiştir. - Gerçek kişi TL mevduat payı yüzde 60'ı geçen bankalar için aylık artış hedefi kaldırılarak, yüzde 60'ın üzerinde kalınması koşulu getirilmiştir. - KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin toplam hedef hesaplamasına tüzel kişi KKM dâhil edilmiştir. - TL mevduat için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılık tutarına TL'ye geçiş oranı seviyesine göre uygulanan faiz oranı üst sınırı, politika faiz oranının yüzde 84'üne yükseltilmiştir. - TL zorunlu karşılıklarda bloke tesis oranı 5 puan artırılmıştır.
21.09.2024	- Zorunlu karşılık oranları kısa vadeli TL mevduat için yüzde 12'den yüzde 15'e, uzun vadeli TL mevduat için yüzde 8'den 10'a yükseltilirken YP mevduat için TL cinsinden tesis edilen ilave zorunlu karşılık oranı yüzde 8'den yüzde 5'e indirilmiştir. - TL mevduat için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıklara faiz uygulamasında TL'ye geçiş oranı koşulu kaldırılmıştır. - TL'ye geçiş oranı seviyesine göre uygulanan azami komisyon oranı yüzde 5'ten yüzde 8'e yükseltilmiştir.
22.11.2024	- Kısa vadeli Türk lirası mevduat için zorunlu karşılık oranının yüzde 15'ten yüzde 17'ye çıkarılırken YP mevduat için TL cinsinden tesis edilen ilave zorunlu karşılık oranının yüzde 5'ten yüzde 4'e indirilmiştir. - Tüzel kişi TL mevduat payı hedefi kaldırılmıştır. - KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin toplam hedef yüzde 75'ten yüzde 70'e indirilmiştir.

3. Reeskont ve Avans Kredileri Uygulamaları

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
01.07.2024	İhracat bedellerinin TCMB'ye satış oranının asgari yüzde 40'tan yüzde 30'a düşürülmesini müteakiben, ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri döviz satış yükümlülüğü oranları da asgari yüzde 30 olarak güncellenmiştir.
09.09.2024	Taahhüt döneminde yapılan azami 50 bin ABD doları karşılığı döviz alımları, alındıktan sonra 5 iş günü içinde satışı yapılan döviz alımları ve dönüşümlü mevduat ve katılma hesaplarının vade sonundaki bakiyesi ile yapılan döviz alımları ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri için firmaların verdiği döviz almama taahhütlerinden istisna tutulmuştur.
8.10.2024	İhracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredilerinde günlük limit 3 milyar TL'den 4 milyar TL'ye yükseltilmiştir.
8.10.2024	İhracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri kullandırımı için net ihracatçılık şartının 13 Ocak 2025 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmasına ve yerine ihracatçı skoru uygulamasının getirilmesine karar verilmiştir. Buna göre; Türk Eximbank aracılığıyla kullandırılan reeskont kredileri/finansmanları hariç olmak üzere; ihracatçı skoru belirlenen eşik değerin üstünde olan firmalara reeskont kredisi/finansmanı kullandırılmasına, Performans skoru veya potansiyel skorundan birinin 40 puanın üzerinde olmasının eşik değer olarak belirlenmesine, Aşağıda belirtilen koşullarda ihracatçı skoru hesaplaması yapılmadan kredi/finansman kullandırılmasına karar verilmiştir. Buna göre; - Savunma sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalar, - Döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı amacıyla reeskont kredisi/finansmanı kullanacak firmalar, - Son mali yıl net satış hasılatı (cirosu) 5 milyar TL veya üzerinde olan ve son mali yıldaki ihracat geliri 500 milyon ABD doları veya üzerinde olan firmalar, - Yüksek teknolojili ürün ihracatı taahhüdü ile başvuruda bulunan firmalar, - Sevk sonrası ihracatın finansmanı amacıyla reeskont kredisi/finansmanı kullanacak firmalar, - İhracat alacak sigortası yapılmış olması kaydıyla cari yıldaki proforma fatura veya sözleşme ibrazı ile reeskont kredisi/finansmanı kullanacak yeni kurulan firmaların ihracatçı skoru uygulamasından muaf tutulmasına karar verilmiştir.

11.11.2024	Yatırım taahhütlü avans kredilerinde uygulanacak faiz oranı ve faiz indirim kalemleri politika faizinde yapılacak değişikliklerin kredi faizine yansımasını temin edecek şekilde güncellenmiştir. Buna göre kredilere, yüzde 30 ve politika faizinin yüzde 70'inden düşük olanının baz faiz olarak uygulanmasına ve sağlanacak indirim oranlarının baz faize orantılı bir şekilde belirlenmesine karar verilmiştir.
22.11.2024	İhracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri ile yatırım taahhütlü avans kredilerinde, kullanım yapacak firmaların kesinleşmiş SGK prim borcu ya da vergi borcu bulunmadığına ilişkin belge sunması gerektiğine karar verilmiştir. Kesinleşmiş SGK prim borcu ya da vergi borcu bulunan firmaların reeskont ve avans kredi bedelleri ile öncelikli olarak bu borçlarını ödemeleri zorunlu tutulmuştur. Para takası (Swap) anlaşmaları kaynaklı reeskont kredilerinde ise kredi kullanacak firmaların SGK prim borcu ya da vergi borcu bulunmamasının ön şart olmasına karar verilmiştir.

4. Mevduat / Katılım Fonları ve Ödeme Sistemleri

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
1.05.2024	Mevduat hesaplarından elde edilen gelir ve kazançlara; - Vadesiz ve 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplar için yüzde 7,5, - Bir yıla kadar vadeli hesaplar yüzde 5, - Bir yıldan uzun vadeli hesaplar yüzde 2,5 oranında, Bankalar tarafından ihraç edilen tahvil ve bonolardan elde edilen gelirler ve fon kullanıcısının bu bankalar olduğu kira sertifikalarından elde edilen gelirlere veya kazançlara; - Vadesi 6 aya kadar (6 ay dâhil) olanlara sağlanan gelirler yüzde 7,5, - Vadesi 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) olanlara sağlanan gelirler yüzde 5, - Vadesi 1 yıldan uzun olanlara sağlanan gelirler yüzde 2,5, - 6 aydan az süreyle (6 ay dâhil) elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlar yüzde 7,5, - 1 yıldan az süreyle (1 yıl dâhil) elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlar yüzde 5, - 1 yıldan fazla süreyle elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlar yüzde 2,5 oranında, İpotek finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilen varlığa dayalı menkul kıymetler, ipoteğe dayalı menkul kıymetler, ipotek teminatlı menkul kıymetler ve varlık teminatlı menkul kıymetlerden elde edilen gelir ve kazançlara yüzde 7,5 oranında stopaj uygulanmasına karar verilmiştir.
20.07.2024	YUVAM hesaplarının, dövizin sadece yurt dışından transfer yoluyla ya da yurt dışından efektif olarak geldiğini tevsik eden bir belge karşılığında açılabileceğine karar verilmiştir.
1.08.2024	KKM hesapları için öncesinde yüzde 0 olarak düzenlenen stopaj oranının 31 Ekim 2024 tarihine kadar (bu tarih dâhil), - 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli KKM hesapları için yüzde 7,5 - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli KKM hesapları için yüzde 5 olarak uygulanmasına ve diğer oranların 31 Ekim 2024 tarihine kadar (bu tarih dâhil) uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiştir.
2.09.2024	Yurt içi yerleşik gerçek kişiler için bankalarda mevcut olan döviz tevdiat hesabı, döviz cinsinden katılım fonu hesabı ve altın hesabı bakiyelerinin dönüşüm hesabına çevrilmesi için mümkün olan tarihin 31 Mart 2024'ten 31 Ağustos 2024'e uzatılmasına karar verilmiştir.
1.11.2024	Kur korumalı vadeli mevduat/vadeli katılma hesapları ile döviz tevdiat/döviz cinsinden katılım fonu hesaplarından dönüşüm kuru üzerinden Türk lirasına çevrilen mevduat hesaplarından; - 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli olanlarda yüzde 10, - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli olanlarda yüzde 7,5, - 1 yıldan uzun vadeli olanlarda yüzde 5, Altın cinsinden mevduat/katılım fonu hesaplarından dönüşüm fiyatı üzerinden Türk lirasına çevrilen mevduat/katılma hesaplarından; - 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli olanlarda yüzde 10, - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli olanlarda yüzde 7,5, Mevduat hesaplarından; - Vadesiz ve ihbarlı hesaplar ile 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 10, - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 7,5, - 1 yıldan uzun vadeli hesaplarda yüzde 5,

	Katılım bankaları tarafından katılma hesabı karşılığında ödenen kâr paylarından; - Vadesiz, ihbarlı ve özel cari hesaplar ile 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 10, - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 7,5, - 1 yıldan uzun vadeli hesaplarda yüzde 5 oranında stopaj uygulanmasına, 1 Kasım 2024 ile 31 Ocak 2025 tarihi (bu tarih dâhil) arasında iktisap edilen, bankalar tarafından ihraç edilen tahvil ve bonolardan elde edilen gelir ve kazançlar ile fon kullanıcısının bankalar olduğu varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından elde edilen gelir ve kazançlardan; - Vadesi 6 aya kadar (6 ay dâhil) olanlara sağlanan gelirlerden yüzde 10, - Vadesi 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) olanlara sağlanan gelirlerden yüzde 7,5, - Vadesi 1 yıldan uzun olanlara sağlanan gelirlerden yüzde 5, - 6 aydan az süreyle (6 ay dâhil) elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlardan yüzde 10, - 1 yıldan az süreyle (1 yıl dâhil) elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlardan yüzde 7,5, - 1 yıldan fazla süreyle elde tutulanların elden çıkarılmasından doğan kazançlardan yüzde 5 oranında stopaj uygulanmasına, 1 Kasım 2024 ile 31 Ocak 2025 tarihi (bu tarih dâhil) arasında iktisap edilen (değişken, karma, Eurobond, dış borçlanma, yabancı, serbest fonlar ile unvanında "döviz" ifadesi geçen yatırım fonları hariç) yatırım fonlarından elde edilen gelir ve kazançlara yüzde 10 oranında stopaj uygulanmasına karar verilmiştir.

5. Kredi Kullandırımına, Taksit ve Borç Ödemelerine Yönelik Düzenlemeler

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
28.06.2024	01 Temmuz 2024 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde erken kapama ücretinde yöntem değişikliğine gidilmiştir. Buna göre, sabit faizli Türk lirası krediler için kredi faiz oranı ve kalan ağırlıklı ortalama vadeyi, sabit faizli döviz cinsi veya dövize endeksli kredilerde ise sabit bir oran ile kalan ağırlıklı ortalama vadeyi esas alan ve Merkez Bankasınca Talimatla belirlenen formül ile hesaplanan oranı aşmayacak şekilde, değişken faizli kredilerde erken ödenen tutarın yüzde 2'sine kadar olacak şekilde değiştirilmesine karar verilmiştir.
26.09.2024	BDDK tarafından alınan karar ile, - Kredi kartlarında dönem borcundan ödenmesi gereken asgari tutarın, limiti 50 bin Türk Lirası ve altında olan kredi kartları için dönem borcunun yüzde 20'si olarak, 50 bin Türk Lirasının üzerinde olan kredi kartları için dönem borcunun yüzde 40'ı olarak belirlenmesine karar verilmiştir.
26.09.2024	BDDK tarafından alınan karar ile, Bireysel kredi kartlarına ilişkin olarak; - Karar tarihi itibarıyla, dönem borcunun ödenmesi gereken asgarî tutarı ödenmemiş olan bireysel kredi kartlarının mevcut borç bakiyelerinin kart hamilleri tarafından talep edilmesi durumunda en fazla 60 ay ile sınırlı olmak üzere yapılandırılabilmesine; kredi kartı yapılandırma borcunun yüzde 50'si ödeninceye kadar ilgili bankaca kart hamiline tahsis edilen kredi kartlarının limitinin arttırılmamasına, İhtiyaç kredilerine ilişkin olarak; - Karar tarihinden önce kullandırılan ve karar tarihi itibarıyla anapara ve/veya faiz ödemelerinin tahsili 30 günden fazla geciken ihtiyaç kredilerinin borç bakiyelerinin, borçlu tarafından işbu karar tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde talep edilmesi durumunda, en fazla 60 ay ile sınırlı olmak üzere yeniden yapılandırılabilmesine karar verilmiştir.
27.09.2024	1 Kasım 2024 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bireysel kredi kartı işlemlerinde uygulanacak aylık azami faiz oranları dönem borcu bakiyesine göre farklılaştırılmıştır. Buna göre mevcut referans oran üzerinden, Türk lirası cinsinden kredi kartı işlemlerinde (nakit çekim veya kullanım işlemleri hariç) uygulanacak aylık azami akdi faiz oranı dönem borcu bakiyesi; - 25 bin Türk lirasının altında olan bireysel kredi kartları için yüzde 3,50, - 25 bin Türk lirası ile 150 bin Türk lirası arasında olan bireysel kredi kartları için yüzde 4,25, - 150 bin Türk lirasının üzerinde olan bireysel kredi kartları ile dönem borcuna bakılmaksızın kurumsal kredi kartları için yüzde 4,75 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bireysel kredi kartı borçlarının yapılandırılmasında kullanılacak azami faiz oranı referans oran ile sınırlandırılmıştır.

6. Kredi ve Alacakların Sınıflandırılması ve Yasal Rasyo Sınırlamaları

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
19.09.2024	Sermaye yeterliliği standart oranlarının hesaplamasında tüketicilere kullandırılan binek araç edinimi amaçlı taşıt kredileri ile taşıt teminatlı kredilerine ve yapılacak finansal kiralama işlemlerine, ihtiyaç kredilerine (kredili mevduat hesapları hariç), bireysel kredi kartlarına (kredi kartı harcamaları ve nakit çekimleri dâhil) ve tüketicinin kendisinin, eşinin veya 18 yaş altındaki çocuklarının malik olduğu en az bir konutunun bulunması halinde bu kişilere konut edinmeleri amacıyla kullandırılan ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği ile teminatlandırılan kredilere uygulanan ek risk ağırlıkları kaldırılmış olup, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te belirlenen uluslararası minimum standartlara geri dönülmüştür. İlgili minimum standartların ilk ve diğer konut kredilerinde yüzde 35, ihtiyaç, taşıt ve kredi kartlarında ise tüm vadelerde yüzde 75 olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

7. Diğer Düzenlemeler

Duyuru / Düzenleme Tarihi	Tedbir / Düzenleme
2.07.2024	Sermaye Piyasası Kanunu'nda kripto varlıklara ilişkin olarak; - Kripto varlık, cüzdan, kripto varlık hizmet sağlayıcı, kripto varlık saklama hizmeti, platform ve TÜBİTAK tanımları eklenmiş, - Kripto varlık hizmet sağlayıcıların kurulabilmesi ve faaliyete başlamasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının ortaklarında aranacak şartlara yer verilmiş, - Sermaye piyasası araçlarına özgü haklar sağlayan kripto varlıklara ilişkin olarak düzenleyici işlemler tesis etme yetkisinin Kurul'da olduğu belirtilmiş, - Kripto varlık hizmet sağlayıcıların faaliyetlerine ve kripto varlıkların transfer ve saklanmasına ilişkin esaslar düzenlenmiş, - Kripto varlık hizmet sağlayıcılara icra edecekleri faaliyetleri gösteren yetki belgesi verileceği ve bankalar için BDDK'dan uygun görüşü alınması gerektiği belirtilmiş, - İzinsiz sermaye piyasası faaliyetlerine ilişkin olarak ilgili içeriğin çıkarılmasına ve/veya erişimin engellenmesine Kurul tarafından karar verileceği hüküm altına alınmış, - Kripto varlık hizmet sağlayıcıların faaliyetlerinde uygulanacak tedbirler belirtilmiş, - Kripto varlık hizmet sağlayıcıların denetimi ve uygulanacak yaptırımlara yer verilmiş, - Kripto varlık hizmet sağlayıcılarda izinsiz faaliyet, zimmet suçlarına uygulanacak cezalar ile şahsi sorumluluk hususlarının düzenlenmesine karar verilmiştir.